

محصول مهم حوزه کار تحقیقی است

گزیده ای از فرمایشات آیت الله سید محمد غروی
همایش سومین جشنواره علامه حلی استان تهران

اشاره

آیت الله سید محمد غروی، سال 1329 در تهران دیده به جهان گشود. وی دوره سطح حوزوی را تا رسائل و مکاسب در مدرسه علمیه آیت الله مجتهدی در تهران گذراند و سپس برای تکمیل دروس به قم مهاجرت نمود. دوره سطح و خارج خود را نزد اساتید بنام حوزه تهران و قم همچون حضرات آیات و حجج اسلام محمدرضا ناصری، محسن حبیبی، موسوی تهرانی، طبرستانی، اخوان مصطفوی، سید هاشم حسینی تهرانی، حسین کنی، مرتضی تهرانی، حرم پناهی، فاضل لنکرانی، سبحانی، گلپایگانی، تبریزی و وحید خراسانی تلمذ نمود. در معقول نیز از حضرات اساتید حسن زاده آملی، جوادی آملی و مصباح یزدی بهره گرفت. ایشان در علوم انسانی نیز شاخه روانشناسی را پی گرفت و آثاری در این حوزه همچون «روانشناسی سلامت از دیدگاه اسلام»، «روانشناسی رشد» و... را تألیف و منتشر نمود. ایشان علاوه بر تدریس و تحقیق، دو دوره عضویت در شورای عالی سیاستگذاری حوزه علمیه و جامعه مدرسین، شورای مدارک علمی حوزه علمیه را در کارنامه خدمات خود دارد و هم اکنون عضو هیأت علمی گروه تفسیر پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه می باشد. در ادامه گزیده ای از فرمایشات ایشان در همایش سومین جشنواره علامه حلی استان تهران مورخه 25 اردیبهشت 92 تقدیم می گردد.

فرمایشی از امام رضا (ره)

بزرگداشت پژوهشگران برتر در جشنواره علامه حلی یک فرصت بسیار خوبی است. اولاً برای اینکه ما توجه بیشتری به تحقیق و پژوهش داشته باشیم و از طرف دیگر کسانی که این ظرفیت خوب را دارند، مورد تشویق قرار بگیرند.

در روایتی حضرت عبدالعظیم حسنی (ره) از امام رضا (ره) نقل کرده اند که حضرت پیامی را به همه میدهند و این پیام باید برای ما درس باشد. قال علی بن موسی الرضا (ره): «يَا عَبْدَ الْعَظِيمِ اَبْلَغْ عَنِّي اَوْلِيَاءِي السَّلَامَ وَ قُلْ لَهُمْ اَنْ لَّا يَجْعَلُوْا لِلشَّيْطَانِ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ سَبِيْلًا وَ مَرْهَمٌ بِالصِّدْقِ فِي الْحَدِيثِ وَ اَدَاءِ اللّٰمَانَةِ. وَ مَرْهَمٌ بِالسُّكُوْتِ وَ تَرْكِ الْجِدَالِ فِيمَا لَلَا يَعْنِيهِمْ وَ اِقْبَالِ بَعْضِهِمْ عَلٰى بَعْضٍ وَ الْمَزَاوَرَةِ. فَاِنَّ ذٰلِكَ قَرِيْبَةٌ. اِلٰى وَ لَلَا يَشْعَلُوْا اَنْفُسَهُمْ بِتَمْزِيْقِ بَعْضِهِمْ بَعْضًا فَاِنَّيْ اَلَيْتِ عَلٰى نَفْسِيْ اَنْهُ مِنْ فَعَلِ ذٰلِكَ وَ اَسْخَطَ وَّلِيًّا مِنْ اَوْلِيَاءِي دَعَوْتَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُ فِي الدُّنْيَا اَشَدَّ الْعَذَابِ وَ كَانَ فِي الْاٰخِرَةِ. مِنْ الْخَاسِرِيْنَ وَ عَرَفَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ غَفَرَ لِمَحْسِنِهِمْ وَ تَجَاوَزَ عَنْ مُسِيْنِهِمْ اِلَّا مِنْ اَشْرَكَ بِيْ اَوْ اَدَى وَّلِيًّا مِنْ اَوْلِيَاءِي اَوْ اَضْمَرَ لَهُ سُوْءًا فَاِنَّ اللّٰهَ لَلَا يَغْفِرُ لَهُ حَتّٰى يَرْجِعَ عَنْهُ فَاِنَّ رَجْعَ عَنْهُ وَّلَا نَزَعَ رُوْحَ الْاِلْيَمَانِ عَنْ قَلْبِهِ وَ خَرَجَ عَنْ وَّلَايَتِيْ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ نَصِيْبٌ فِي وَّلَايَتِنَا وَ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ ذٰلِكَ»

«ای عبدالعظیم از سوی من به یارانم سلام برسان و به ایشان بگو که شیطان را به خود راه ندهند و به آنان فرمان ده به راستی در گفتار و ادای امانت و آنها را فرمان ده در آنچه به کارشان نمی آید، خاموشی ورزند و ستیزه جویی کنار نهند و به یکدیگر روی آورند و به دیدار هم روند که موجب نزدیک شدن به من است و به در افتادن با یکدیگر خود را مشغول نسازند که من با خود عهد کرده ام هر که چنین کند و یاری از یاران مرا به خشم آورد از خدا بخواهم در دنیا سختترین عذاب را بدو رساند و در آخرت در شمار زیانکاران باشد و ایشان را آگاه ساز که خداوند نیکوکار آنها را خواهد بخشید و از بدکارشان در خواهد گذشت مگر کسی که به خدا شرک ورزیده یا دوستی از دوستان مرا بیازارد یا بدخواهی او به دل گیرد که اگر چنین کند خداوند او را نیکشاید تا از این اندیشه بد باز نگردد، اگر بازگشت (چه بهتر) و گرنه روح ایمان از دلش رخت بر بندد و از ولایت من بیرون رود و او را از ولایت ما بهره ای نخواهد بود و از این سرنوشت بد به خدا پناه میبرم.»

مطابق این روایت اصولاً شیطان بر ما تسلط ندارد، ولی راهش هواها و هوسهاست که خود انسان به روی شیطان باز میکند. یعنی اگر شیطان جای پا و راه نداشته باشد و اگر انسان جای پا برای شیطان نگذارد و راهی برای شیطان نگذارد شیطان با او کاری ندارد. حضرت میفرماید: به اولیاء من بگو راهی را برای شیطان به سوی خود باز نکنند، راست بگویند و ادای امانت داشته باشند. امانتهایی که خداوند به دست آنها داده است آنها را حفظ حراست کنند. به آنها فرمان بده که در هنگام سکوت، سکوت کنند. جای مدارا، مدارا کنند. جدال را کنار بگذارند. یکدیگر را تحمل کنند و به دیدار هم بروند. در مسائل جزئی و مسائل غیراساسی و یا مسائلی که به تعبیر خودمان چیزی از آن در نیامد این چنین عمل کنند، این باعث همدلی می شود. توجه کنید، اینجور نباشد که اولیای ما و دوستان ما به خودشان مشغول شوند و شخصیت همدیگر را مورد تهدید و تخریب قرار دهند و به شخصیت آنها آسیب وارد کنند و حرمت ها را بشکنند! حضرت می فرماید کسی که اینچنین عمل کند و موجب سخط و خشم و ناراحتی دوستان ما شود، من از خدا خواستم در دنیا بدترین عذاب را نصیبشان کند و در آخرت هم از زیانکاران خواهد بود. از آنجا که طلبه هستیم لازم دانستم جلسه را با ذکر روایت که البته مبتلا به هم هست متبرک کنم.

محصول مهم حوزه، کار تحقیقی است

یکی از فرصتهای خوبی که برای ما وجود دارد برگزاری همین جشنواره ها است. در گذشته چنین اقداماتی وجود نداشت. این اقدامات زمینه مناسبی برای ظهور استعداد افراد است. باید توجه کنیم که یکی از محصولات فکری مهم حوزوی کارهای تحقیقی است. کارهای

تحقیقی است که میتواند بخش عمده ای از ضعف های جامعه را پوشش دهد. در گذشته البته بزرگان ما کارهای بزرگی انجام داده اند ولی عمومیت اینکار وجود نداشته است. افرادی مثل شهید اول در طول چند روز متن لمعه را آن هم با یکی دوتا متن فقهی که بیشتر در اختیارشان نبود، تالیف میکنند. یا برخی از فیلسوفان ما در زندان حالا 12 یا 18 روز کاری را انجام میدهند که در تاریخ ماندگار میشود. الهیات شفا توسط شیخالرئیس اینچنین است. با همه سختیها و با همه فشارها بزرگان ما با همه کمبودها، اینها سرمایه گذاری میکردند. شما شرایط مرحوم صاحب جواهر را بخوانید، شرایط شیخ را ملاحظه کنید. این بزرگان با چه سختی کارهای تحقیقی انجام دادند، ولی خب امروزه شرایط دیگری را میطلبد و بالاخره به گونه دیگری هم باید برای مردم و برای مخاطبان تحقیق کرد. یکی از زمینه های ماندگار، همین کارهای قلمی است که در قالب پژوهش انجام می گیرد. این جشنواره هم برای تشویق کسانی است که در این زمینه این قریحه را به کار گرفته اند.

لزوم روشمندی تحقیقات و فعالیت های علمی

امروزه اگر مقاله و پایان نامه ها را ببیند، باید ساختار داشته باشد و باید روشمند باشد. باید معلوم باشد که موضوع و مسئله تحقیق چیست، سوال های اصلی و فرعی تحقیق کدام است، روش تحقیق و هدف کار چیست؟ تحقیق از چه منابعی بهره مند بوده است؟ این کارهایی است که باید انجام بگیرد تا کار بتواند تاثیر خودش را داشته باشد.

امروزه اهمیت مقالات پژوهشی از تالیف کتاب بیشتر است. مقاله علمی پژوهشی حتی در نمره گذاری برای ترفیع رتبه افراد از نشانه های دیگر بالاتر است. این یک ظرفیتی است که انسان می تواند پیامش را از این طریق منتقل کند، خصوصاً با این امکاناتی که اکنون وجود دارد. با این حال نکاتی را در عرصه پژوهش باید مورد توجه قرار داد.

انتخاب موضوع ناظر بر مسائل روز

موضوع تحقیق، باید موضوع روزآمدی باشد و بتواند مشکلی را که مربوط به جامعه امروزی است، حل کند. بسیاری از موضوعات وجود دارد که می شود روی آن کار کرد ولی اگر تحقیق هم نشود آنچنان مشکلی ایجاد نمیکند و در اولویت اول نیست. فی المثل مسائل خانوادگی، اخلاقی، تربیتی و اعتقادی از اهمیت بالایی برخوردار است. در هر صورت لازم است موضوعات تحقیقی ناظر به مسائل روز و مورد نیاز باشد.

آشنایی با ادبیات علوم

نکته دیگر درباره ادبیات موضوع تحقیق است. گاهی اوقات قلمی که میزنیم قلم خوبی است، استوار است، ارزشمند است، یا در اصطلاح فاخر است، اما قلمی نیست که متناسب با ادبیات یک علم خاص و یک موضوع خاص باشد و بتواند مورد استفاده مخاطبان خاص باشد. گاهی اوقات افراد با ادبیات مسأله آشنا نیستند. به عنوان مثال عرض میکنم یک موضوعی از موضوعات جامعه شناسی را در نظر بگیرید که امروز مورد نیاز است. برای شروع به کار باید ادبیات جامعه شناسی را بدانیم، مطالعات لازم را در این رابطه داشته باشیم. صرف اینکه به موضوع توجه کنیم و بعد در این ارتباط هم آیات و روایات را تنظیم کنیم، دیگر آن کسی که این کار ما را میبیند احساس نمیکند این تحقیق به درد جامعه شناسی بخورد، در روانشناسی و علوم دیگر نیز این چنین است. یکی از بزرگواران از فضیلتی حوزه، در ارتباط با نظریه تکامل مطلبی نوشته بودند. حقیقت این است که نظریه تطور و تکامل یک نظریه زیستشناختی است.

اگر من بخواهم بنویسم باید دیدگاه مختلف را ببینم، باید با ادبیات و روش علمپاش آشنا باشم، باید بتوانم آن ادبیات علمی را مورد مطالعه قرار بدهم، نه با چند واسطه ترجمه و امثال آن، آن هم پخته و ناپخته نقدهایی بکنم که نتیجه بخش نباشد. این خیلی مهم است. گاهی در زمینه طب وارد می شویم الفبایش را هم نمیدانیم، در زمینه جامعه شناسی هم وارد می شویم اصلاً علوم تربیتی نمی دانیم در رابطه با چه بحث میکنند، خیال میکنیم مسائل تربیتی اخلاقی مثلاً علوم تربیتی است، یا در ارتباط با مسائل سیاسی همینطور، مسائل حقوقی همینطور، این مهم است ما توجه داشته باشیم. اگر می خواهیم در رابطه با موضوعی ورود پیدا کنیم، کار تطبیقی انجام دهیم حتی کار انتقادی انجام دهیم، دیدگاه دیگران را مورد نقد و بررسی قرار دهیم باید با ادبیات آن علم آشنا باشیم. گاهی به خاطر آن اعتماد به نفس کاذبی که در فرد بوجود می آید یک چیزی نوشته که با کوچکترین ملاحظه ای در سطح ارزیابی به کنار گذاشته می شود. از این طرف افرادی هم بنایشان این است که فلسفه را نقد کنند در حالی که الفبای فلسفه را نمی دانند. گاهی کتابی می نویسند که در هر صفحه های ده غلط جدی است که نشان دهنده عدم فهم مطلب است.

پرهیز از کارهای تکراری

گاهی کارهای خوب و با ادبیات خوبی انجام می پذیرد، اما تکرار مکررات است. البته برای کار ترویجی، خوب است. ولی این مطلب باید مورد توجه باشد که این نوع کار، پژوهشی نیست. کار پژوهشی ناظر بر نوآوری است و تکرار با نوآوری نمی سازد، مگر آنکه تقریری نو از مسائل در میان باشد.

دوری از سهل انگاری در پژوهش

باید سهل انگاری را در تحقیق کنار گذاشت. گاهی اوقات انسان زود به نتیجه میرسد. در یک موضوع فقهی انسان ورود پیدا میکند یک موضوع اصولی و یک موضوع کلامی و فلسفی ورود پیدا میکند تازه به شرط اینکه اهلش باشد و استاد دیده باشد، باید ببیند این موضوع از کجی شروع شده چه کسانی در این رابطه نظر داده اند. اینطور نباشد که از یک یا دو کتاب جمع کند، این را مثلاً منتسب کند به صدرالمتهالین، در حالی که نظر صدرالمتهالین نیست، این دیدگاه شیخ الرئیس یا فارابی است برای بهمینار و یا امثال دیگر است و روش

صدرالمتهلین در بعضی از کتاب هایش این است اول دیدگاه دیگران را مطرح می کند و در فصل بعد نقطه نظرات خودش را تبیین میکند. پس باید در تحقیق سهل انگاری نداشته باشیم و با دقت فراوان اقوال را منتسب به افراد کنیم.

دیدگاه تاریخی داشتن به مسأله

توجه به تاریخ موضوع و مساله هم از اهمیت بسیاری برخوردار است. باید ملاحظه کرد که مسأله مورد تحقیق چه تطور و تحول تاریخی داشته است و به دست چه کسانی شروع شده و از طریق چه کسانی و با چه مبنایی فراز و فرود یافته است. در نتیجه، تاریخ و تاریخچه موضوع یا مسالهای برای تحقیق از موارد ضروری پژوهش است و به نوعی جزء ادبیات تحقیق است و باید مورد توجه ما قرار بگیرد. اهمیت این نگاه به این است که برای محقق و خواننده روشن شود این موضوع چه زمانی، چگونه، برای چه کسی و ناظر بر چه مشکلی پدید آمده است و چه روندی بر آن حاکم شده است و نیز چه دیدگاه هایی در این رابطه است، چه گرایشهایی وجود دارد. یک محقق باید اینها را در سطوح مختلف تحصیلی، حالا در مقاله نویسی در یک سطح، در پایان نامه در سطح دیگر مورد دقت قرار دهد. نکته دیگر اینکه یک مقاله ای را که برای جایی تهیه میکنید اول خلاصه مقاله میخوانند و خلاصه مقاله هم باید ورود و خروج، تاریخچه، روش و نتیجه گیری داشته باشد. یعنی معلوم باشد که به چه نتیجه ای رسیده است.

توجه به شهرت و اجماعات علمی در مسائل

یک نکته ای در ارتباط با خودمان، نکته بسیار مهمی است این است که ما از شهرت و اجماعاتی که در یک مساله است غافل نشویم. اگر یک مساله اعتقادی را دیدیم جزء اعتقادات شیعه است، جزء ضرورت مذهب تشیع است حریم بگیریم. زود در مقام این نباشیم که هر چیزی را سرسری دست بگیریم و احیاناً انتقادهایی هم کنیم که در جای خودش بارها پاسخ داده شده. نه، مسائلی که جزو ضرورت ها یا اجماع تلقی میشوند، شهرت تلقی میشوند حواسمان جمع باشد اینها مرز هستند برای ما. من همینجا عرض کنم که اینچنین نیست ما خیال کنیم در ارتباط با هر موضوعی که حتی بزرگان ما فصولی را باز کردند ما به راحتی و بدون دقت و تأمل فراوان، ورود پیدا کنیم. مثلاً در کافی شریف یا در کتابهای دیگر روایی ما، احیاناً در یک باب میبینیم 3-4 روایت است که سندشان مورد خدشه است، بیاییم اظهار نظرهای کذایی کنیم. این نوع برخورد علمی نیست و باید جانب دقت و احتیاط را رعایت کرد. بعضی مواقع یک فصل از فصول کتاب کافی، یا تهذیب، عقبه بسیار وسیعی از روایات را داشته، لذا ما حق نداریم خیال کنیم که این شجاعت در فتواست، یا شجاعت در یک مساله کلامی، اعتقادی، فلسفی یا... است که راحت با آن برخورد کنیم. نه، اگر هم بخواهیم ورود پیدا کنیم باید حساب شده باشد. در این رابطه خیلی باید کار کنیم باید مردانه کار کنیم، کلمات بزرگان را ببینیم. بدون تعارف، تحقیق کار هر کسی نیست و همت، انصاف و دقت بسیار نیاز دارد.

رعایت سوگیری نداشتن

نکته دیگر اینکه ما نمونههایی داریم از اشخاصی که سوگیریهای مختلفی در علوم مختلف همچون تفسیر، اعتقادات، فقه و مباحث حقوقی داشتند و تحقیقاتی کردند و مسائل کمکم گونه دیگری شد و رویکرد پیدا کردند که هم غیر تحقیقی است و هم غیردینی و اسلامی است.

سوگیری در تحقیق نداشته باشیم، سوگیری در تحقیق بسیار مخرب است. من یادم نمیرود، سر بسته عرض میکنم، یکی از اساتید حوزه که اتفاقاً از کسانی بود که بسیار هم اهل قلم بود، خیلی خوشقلم و اهل تحقیق بود و در ارتباط با امام حسین(ره) کار تحقیقی زیادی کرده بود. یکی این بود، ایشان کتابی را نوشت که موجب جنجال شد. من یادم نمیرود سال 48 آیتالله خسروشاهی خاطرشان هست، فضایی را در حوزه بهوجود آورد که البته گاهی با افراط و تفریطهایی همراه بود. اصل مساله این بود که این بزرگوار یک موضوعی برایش مطرح بوده و بدون آنکه با دیگر علما و اندیشمندان در میان بگذارد، تمام سندهای تاریخی را معطوف کرده بود به تحقیقات خود. ظاهر کتاب را اگر کسی نگاه اجمالی میکرد، محققانه بود اما نتیجه تحقیقات ایشان این شده بود که حرکت امام حسین (ع) اصلاً ریشهای در گذشته و علم غیب ندارد، و حضرت به یک هدف دیگری حرکت کردند و از نتیجه کار هم اطلاع نداشتند. بالاخره به قول یکی از بزرگان، کتابی که آدم مینویسد، یک وقت درباره حسین بن ناپلئون! مینویسد، یک وقت درباره حسین بن علی(ره) مینویسد. به قول آن بزرگ حتی در همان کتاب نه ولایت تشریحی برایش حل شده، نه ولایت تکوینی. گفته بود «ان الله شاء ان یراک قتیلًا» نه شاء تکوینی میتواند بشود نه شاء تشریحی؛ در حالی که بزرگان به او گفتند که این حرفی که میزنی لزومش کفر است. هیچ حرکتی در عالم امکان تحقق پیدا نمیکند مگر با اراده تکوینی. حتی بعضی بزرگان هم تقریظ نوشتند برای این کتاب، این کتاب به قدری سنگین به نظر میآمد اما سوگیری داشت. این سوگیریها همینطور در کارهای ایشان ادامه داشت، در آیه تطهیر و مسائل دیگر بهگونهای، و این وضعیت را به وجود آورده بود. لذا من همینجا عرض کنم: عزیزان! سعی کنیم نخوانده مللاً نباشیم. یکی از خطرات این تحقیقها آن هم با این روشهایی که امروزه هست، آن هم با این دستگاههایی که امروز در اختیار ما است این است که گاهی وقتها یک مجموعههای را سرهم میکنیم ساختار خوبی به آن میدهیم، تدوین خوبی هم دارد قلم خوب و روانی هم دارد، همه هم بهبه میگویند نمره هم میآورد، خیال میکند در این زمینه محقق شده است. حواسمان باید جمع باشد. خوب است ترسیم از کار تحقیقی، اما کار تحقیقی زیر نظر کسانی که اهل تحقیق باشند، نه اینکه همین جور نگاه کنند بگذارند کنار. «ضَعَفَ الطَّالِبُ وَ الْمَطْلُوبُ» نباشد. گاهی مواقع برای من پیش آمده، مثلاً رسالهای نوشته شده در ارتباط با «لا ضرر» خب داده شده برای اظهار نظر. خب یک وقت همینجوری کار را میبینیم، میتوانیم بگویم آقا ورود خوبی دارد خروج خوبی دارد، دیدگاههای خوبی دارد انتقاد کرده ولی چه کسی میتواند این را ارزیابی کند، بداند که در «لا ضرر» بزرگان ما رساله هایشان چه بوده و رساله هایشان را دیده باشد و حالا که کار را میبیند مقایسه کند ببیند آیا رونویسی هست یا نه. خداشاهد است که آن رساله رد شد به چه خاطر؟ به خاطر اینکه یکی از افاضل حوزه تحقیق ایشان را دیده بود و گفته بود این قسمت و این قسمت را آدرس ندادید، در بعضی جاها

آدرس دادید، راه را هم گم کردید. انسان باید در تحقیق بنده تحقیق باشد، نه اینکه تحقیق، بنده سوگیری او و فکر و اندیشه او باشد. در کارهای ما این خیلی اهمیت دارد.

لزوم نوآوری در تحقیق

دیگر اینکه سعی کنیم کارهایی که انجام میدهم نوآوری داشته باشد. نوآوری معنایش بدون تحقیق و فکر حرف زدن نیست. محقق باید مدلل سخن بگوید، طوری که اهل فن بپذیرند. در هر زمینه علمی است باید اهل فنش ملاحظه کنند و در نتیجه ببینند آیا این فکر نوپشتوانه دارد و این دلایلی که محقق آورده کافی است یا نه. البته اگر خود محقق اهل فن باشد باید خودش بتواند از این روال و روش دفاع کند. ولی گاهی مواقع ممکن است انسان یک تقریر نویی داشته باشد، یک استدلال نویی داشته باشد یک طرح نویی داشته باشد این هم خوب است و لذا لزومی ندارد که انسان حرفی را بزند که دیگران نگفته باشند. یک وقت میبینید که یک تقریر بهتری نسبت به یک فکری داشته باشد که آن استدلال را محکمتر میکند و شبهاتی که اطرافش هست را طرح میکند و به آن پاسخ میدهد. همه این موارد از اقسام نوآوری محسوب میشوند.

مستند نویسی و رعایت اخلاق پژوهش

باید مستند نویس باشیم و آن چیزی که مینویسیم مستند باشد. از حالا سعی کنیم یک خط اگر از جایی میگیریم، مستندش کنیم، ولو اینکه در نهایت لازم باشد که این مستند در آخر کتاب آورده شود. ولی سعی کنیم مستند باشد. گاهی اوقات شخصی کارهایی را به اسم خودش چاپ کرده. باید سعی کنیم در این رابطه اخلاق را در نوشتن و تحقیق ملحوظ داشته باشیم.

استفاده از منابع اصلی و معتبر

سعی کنیم از منابع اصلی استفاده کنیم. این خیلی مهم است. در هر علمی یک منبع اصلی داریم و یک منبع دسته دوم و سوم. به طور مثال صحیح نیست که یک روایت را به کتابی فارسی و یا یک کتاب دسته دوم استناد دهیم. عادلانه این است که به منبع اصلی و معتبر مراجعه کنیم و به آن استناد دهیم.

تخصص و تسلط علمی، زمینه تحقیق و پژوهش است

نکته آخری که عرض میکنم این است که در موضوعاتی که محقق در آن وارد نیست ورود پیدا نکند، این هم باز نکته مهمی است، گفت: «رَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا عَرَفَ قَدْرَهُ، وَ لَمْ يَتَعَدَّ طَوْرَهُ.» « این خیلی مهم است. سعی کنیم در موضوعاتی ورود پیدا کنیم که تسلط علمی داریم و کار کرده ایم. قبل از اینکه یک کار تحقیقی انجام بگیرد باید انسان مدت‌ها درگیر مسائل و موضوعات آن علم باشد و بیش از دو ثلث مطالعات اولیه را انجام داده و ضمن آن فیش برداری کرده باشد. پس از گذراندن این مراحل یک طرح تحقیق بنویسد و سپس به مرور شروع به تکمیل روند تحقیقاتش کند. اینطور نباشد که ما به سادگی دست به قلم بزنیم.

تقویت بنیه علمی و حمایت از ظرفیت های علمی

بحمدالله ما قریحهای خوبی در حوزه علمیه داریم. ظرفیتها و آمادگیهای بسیار خوبی هست. در سطوح مختلف طلاب اهل قلم و پژوهشگر داریم. باید واقعاً از این عزیزان قدردانی کرد و باید تشویق کرد و برای این عزیزان دعا کرد. ولی باز توجه داشته باشید ما به توانمندیهایی که در این زمینه داریم مغرور نشویم. بنیه علمی طلبه باید تقویت شود و این چیزی است که امروزه سخت احساس خلأ میشود. آن مطالعهها، صبر و حوصله، تلاشها و آن زندگیهای سختی که بزرگان ما داشتند که طبعاً ما نمیتوانیم عمیقاً احساس کنیم و حتی اگر برای ما الان مطرح شود به عنوان اسطوره مطرح میشود، باید به اینها توجه کنیم. در هر مرحله‌ای که هستیم مباحثات علمی و درس و بحث خودمان را کنار نگذاریم. امیدواریم انشاءالله حوزه علمیه تهران برگردد به آن وضعیت سابق خودش. انشاءالله فرصتی پیش بیاید تا از وضعیت علمی تهران که در یکی دو قرن اخیر داشته مطالبی را عرض کنم. واقعا نیاز داریم که ما در رابطه با مسائل علمی سرمایه‌گذاری کنیم. واقعاً اساتید باید زحمت بکشند باید تلاششان را به کار بگیرند، برای درسها سرمایه گذاری کنند. کسانی که در واقع تحقیقها را جهت میدهند و ملاحظه میکنند و مشورت میدهند همینطور. مجموعه کسانی که در این رابطه خدمت میکنند که بسیار هم ارزشمند است، باید سرمایه‌گذاریشان را بیفزایند. امروزه در تهران از این نظر کمبودهایی داریم؛ لذا باید این کمبودها را همین عزیزانی پر کنند که ظرفیتهای تحقیقی دارند. این عزیزان باید سعی کنند رشد علمی خودشان را ادامه دهند و انشاءالله بتوانند این خلأها را برطرف کنند و حتی بتوانند دیگر استانها را پوشش بدهند. امیدوارم همه انشاءالله موفق باشند.